

Timișoara și evreii – un model de coexistență fructuoasă

De Getta Neumann

Istoria evreilor în Europa este una zbuciumată, cu vremuri de conviețuire pașnică și realizări fulminante, întrerupte de evenimente catastrofale. Istoria orașului Timișoara demonstrează consecințele benefice pentru întreaga populație a coabitării armonioase a locuitorilor de diferite etnii și confesiuni. Datorită unor circumstanțe fericite, pogromuri și Holocaustul au ocolit Timișoara. În plus, mulțumită unei constelații speciale – compoziția multietnică, -confesională și -lingvistică echilibrată a populației –, istoria de sute de ani a evreilor în orașul Timișoara s-a desfășurat într-un climat de bună înțelegere și colaborare, cu excepția câtorva perturbări.

Participare la evenimente evreiești

Sinagoga din Cetate (stânga) și cea din Fabric. Foto: Renée Politzer

Atmosfera de colaborare a fost favorizată de participarea orașului la evenimente de mare însemnătate pentru comunitatea evreilor, așa cum au fost ceremoniile de inaugurare a edificiilor sinagogale și a sediului comunității. În anul 1865 și-a deschis porțile sinagoga din Cetate care devenea cel mai mare lăcaș de rugăciune din oraș pe vremea aceea, ceea ce nu a deranjat pe nimeni. Festivitatea de inaugurare a decurs cu mare pompă – s-au tipărit nu mai puțin de 1500 de programe și 1200 de bilete de intrare. În fața templului s-a ridicat un cort uriaș pentru generali și ofițeri de rang înalt, iar lumea s-a adunat în ritmul produs de o orchestră militară. Rabinul Mór Hirschfeld și notabilități evreiești și neevreiești au ținut cuvântări, iar la sfârșitul ceremoniei s-a intonat imnul național. Pe 7 mai 1872, sinagoga a fost reinaugurată cu ocazia vizitei lui Franz Joseph I, împăratul Austriei din Casa de Habsburg și regele Ungariei, Croației și Boemiei. Era

un gest suprem de recunoaștere a evreilor drept cetățeni cu drepturi depline, aparținând unei comunități importante în oraș. Un rol determinant în construcția templului a jucat Ignátz S. Eisenstädter (1830-1893), industriaș, președinte al comunității și mecena. „Impulsurile acțiunilor sale erau nobila ambiție de a promova tot ceea ce era bun, nobil și patriotic”, a scris Josef Geml, primar și istoric. Pentru a înțelege în ce măsură era respectat, cităm rândurile lui Geml: „... la 9 aprilie 1893, cu ocazia funeraliilor sale ... au participat, în afara oficialităților și vârfurilor evreimii de aici, toate comunitățile religioase din Ungaria de Sud, corporațiile comerciale și industriale fie în masă, fie prin delegați. 10.000 de persoane au participat la cortegiul funerar, o mulțime pe care orașul nu o văzuse până atunci.” (Josef Geml, *Vechea Timișoara*. Editura Cosmopolitan Art, Timișoara, 2016, p. 418-419).

Sediul Comunității Evreilor din Timișoara (Str. Gheorghe Lazăr nr. 5)

În 1895, la consacrarea sinagogii din cartierul Iosefin, primarului Carol (Károly) Telbisz i s-a oferit o cheie de aur a locașului, o invitație simbolică de participare la viața interioară a comunității.

În 1896 se anunța cu entuziasm în presă proiectul de construcție a sinagogii din cartierul Fabric, opera arhitectului Lipót Baumhorn. Interesant este că o parte din finanțarea construcției a fost acoperită printr-o loterie organizată de către primărie. Suma, 6000 de coroane din totalul de 162.000, reprezenta mai puțin de 4% din cost, dar simboliza bunăvoință. La serbarea de inaugurare din 1899 erau prezente, conform tradiției, notabilitățile orașului. La fel s-a petrecut în decembrie 1906 la inaugurarea sediului, clădire proiectată tot de Baumhorn, str. Gheorghe Lazăr nr. 5. Au participat prefectul Gregor Kabdebó, de origine armeană, adjunctul său Sándor Ioanovici, cu nume de sonoritate slavă, primarul Carol Telbisz, bulgar de origine, notarul-șef Josef Geml, german, la fel ca și Rudolf Bandl, șeful poliției, apartenențele etnice ilustrând compoziția populației timișorene.

Dialogul interreligios

Colaborarea între confesiuni a atins noi culmi după Al Doilea Război Mondial. Rabinul dr. Ernest Neumann împreună cu Mitropolitul Nicolae Corneanu, capul Bisericii Ortodoxe, cu Sebastian Kräuter, episcop catolic, și cu alți șefi de culte, au promovat ecumenismul, mânăți de, în formularea rabinului, „hotărârea ca, prin mijlocirea credinței în același unic Dumnezeu, să facem pe toți păstoriții noștri să devină o familie unitară, ținând seamă de adevărul evidențiat de profetul Maleahi: „Oare nu avem cu toții același Părinte ceresc, oare nu același Dumnezeu ne-a creat pe toți?” În 12 ianuarie 1990 s-a ținut un serviciu ecumenic în fața Catedralei pentru martirii revoluției române din decembrie 1989. Rabinul și Mitropolitul s-au rugat împreună, înconjurați de mulțimea adunată. Această tradiție continuă până în zilele noastre, delegați ai bisericilor creștine participând la sărbătorile evreiești, în timp ce conducătorii comunității evreilor sunt prezenți la sărbătorile creștine. Cultivarea acestor relații ameliorează comunicarea între membrilor comunităților, cât și înțelegerea și acceptanța tradiției și obiceiurilor evreiești.

Rabinul dr. Ernest Neumann și Mitropolitul Nicolae Corneanu la serviciul memorial din 12 ianuarie 1990

Distincții și onoruri pentru personalități evreiești

Este demn de remarcat că numeroase personalități evreiești au fost distinse pentru realizări excepționale și pentru munca lor pentru binele public. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, patru familii evreiești au primit titluri nobiliare ereditare, pe baza meritelor lor deosebite în promovarea interesului obștesc: Israel Derera de Gyarmata, Ignátz Eisenstädter de Buziaș, Salamon Sternthal de Nagypél și Eduard Gotthilf de Miskolcz. Primul a fost la un moment dat președintele comunității sefarde, următorii doi președinți ai comunității din Cetate, ultimul a fost membru în comitetul de conducere. Mulți evrei au fost aleși în consiliul municipal. Redactorul Ármin Barát și avocatul Steiner Adolf au fost consilieri regali. Printre cei care au primit titlul de Cetățean de Onoare al Municipiului Timișoara se numără poetul Anavi Adam, rabinul Ernest Neumann, Ioan Holender, director de operă la Wiener Stadtooper și, ulterior, director artistic al

festivalului Enescu, cineastul Peter Dornhelm, dirijorul Ladislau Roth, fizicianul Peter Freund și alții.

Avocatul dr. Adolf Vértes, președinte al comunității evreilor timp de decenii, a fost o asemenea personalitate, încât, în anul 1930, orașul a dorit să-i cinstească memoria, numind o stradă din centrul orașului strada dr. Adolf Vértes, actuala stradă Nicolae Paulescu. În 1940, în urma măsurilor rasiale, strada a primit o denumire diferită. În preajma sinagogii din Fabric este strada Rabin Dr. Ernest Neumann, onorând pe acela care timp de 63 de ani a fost rabin și vreme de două decenii președinte al comunității, o personalitate care a împăcat și unit cetățenii orașului.

Concluzii

Pe baza stimei, încrederii și omeniei s-au creat relații de bună vecinătate și prietenie care au marcat mentalitatea orașului. În atmosfera pătrunsă de respect reciproc și de recunoaștere a evreilor ca buni cetățeni și membri utili ai societății, s-au realizat valori incomensurabile în domeniul economic, social și cultural. În creuzetul timișorean s-a probat posibilitatea și reușita coexistenței între oameni de etnii și confesiuni diferite.

Pentru mai multe informații puteți consulta ghidul turistic „Pe urmele Timisoarei evreiești. Mai mult decât un ghid”, Editura Brumar 2019, de Getta Neumann.